

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора

Бондаревої Олени Євгенівни

про дисертаційне дослідження у вигляді монографії “СУЧАСНА ДРАМАТУРГІЯ:

ЖАНРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, МОДИФІКАЦІЇ, НОВАЦІЇ”

Євгена Михайловича Васильєва, подане на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури

Однією з найсуттєвіших функціональних проблем драматургії останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століття є відсутність її кваліфікованого рецептивного поля, абсолютна несформованість, за визначенням О.В.Червінської, «конвергенції тексту і читача», що значно утруднює питання систематизації, контекстуальних зв'язків, інтрепретативних можливостей, діалогу текстів у межах сучасної драматургії, неупередженого аналізу драматургічних здобутків і прорахунків. Відтак дисертаційна розвідка Євгена Михайловича Васильєва “Сучасна драматургія: жанрові трансформації, модифікації, новації” вбачається надзвичайно актуальною, оскільки сконцентрована на жанровій динаміці сучасної драматургії майже сорока країн світу. При тому, що ім'я Євгена Васильєва як талановитого теоретика літератури нам відомо вже багато років (він один із співавторів університетського підручника “Теорія літератури”, за яким навчаються кілька поколінь українських студентів), дисертація приємно вражає мірою авторської ерудованості та компетентністю у сучасних світових драматургічних тенденціях, обсягом опрацьованого матеріалу та манерою його викладу.

Одразу наголосивши на необхідності відновити «мультимедійну єдність драматичного тексту» (М. Пфістер), порушену традиційним інституціоналізованим розподілом на літературознавчі і театрознавчі дослідження, Євген Михайлович пише дуже фахову і цікаву монографію, в якій враховує кардинальну переорієнтацію драматургічних жанрів на сучасні естетичні формати, радикальне оновлення жанрової системи драматургії, зміну

функціонального навантаження її структурних елементів, її іманентний зв'язок із театральною практикою.

Дисертація Євгена Васильєва прояснює, чому вже давно у літературознавстві частково атрофовані традиційні категорії аналізу драми. Репрезентативний матеріал, опрацьований у її корпусі, доводить методологічну кризу статичної аристотелевої жанрологічної класифікації з однозначним розмежуванням трагедії, комедії і драми та непридатність чіткої класичної теорії драматургічних жанрів для жанрологічних процесів некласичної та постнекласичної епох. Реалії літературних звичаїв доби Арістотеля, як довів свого часу С.С.Аверинцев, безумовно сприяли формуванню його непохитної впевненості у закономірному жанровому герметизмі, відповідно, законодавцем давньогрецької теоретичної поетики жанри сприймалися як замкнені «самототожні та непроникні одна для одної сутності». Проте вже драматургія Нового часу демонструє певну обмеженість «статичної» теорії жанрів і концепції жанрових форм, оскільки динамічні процеси жанрового моделювання активно імпульсують виникнення чисельних гібридів і комплікацій, всередині яких виникають, а потім поступово долаються власні жанрові нормативи. Н.Х.Копистянська також обстоює неможливість утворення жанрової системи лише з «чистих жанрів» і справедливо вказує, що нерідко дослідники не враховують постійний розвиток і взаємодію жанрів, через що стереотипи, вироблені на основі одних творів певного періоду, не відповідають аналізу інших артефактів у діахронії. У некласичному і постнекласичному дискурсах, поза сумнівом, відбувається оформлення нових жанрових систем з урахуванням змін у часопросторовому мисленні, і наш дисертант це враховує і кваліфіковано обґрунтовує. У рецензії на цю книгу, надрукованій у фаховому виданні “Синопис: текст, контекст, медіа”, Р.А.Козлов також звернув увагу, що Євген Васильєв вивчає болючий розрив сучасності з традиційним драматургічним канонам, затиснутим у лещата “трагедія-комедія-драма”, хоча інколи Євген Михайлович намагається переконати нас і себе в тому, що у сучасній драматургії

структурний тип чистого жанру (трагедія, драма, комедія) презентовано досить широко (стор. 4 автореферату).

Те, що літературознавча розмова зосереджується довкола сучасних драматургічних жанрів, доводить повну відповідність фаху “теорія літератури”, так само як цьому фахові відповідають мета, завдання, методи та методологія дослідження, спроби впровадження та закріплення нової літературознавчої термінології, вміння виокремлювати структурні тотожності у гетерогенному емпіричному матеріалі. Автор усвідомлює небезпеку розчинення у безмежному плато різнопланових текстів п’єс, відтак свідомо зупиняється переважно на репрезентативних творах різних національних драматургічних традицій кінця ХХ – початку ХХІ століть, приділивши належну увагу і сучасній українській драматургії, яку прагне ввести у відповідний світовий контекст. Безумовно, глибокому розумінню драматургічного матеріалу сприяють довготривалий досвід автора як актора, режисера і театрального критика, а також двадцятирічний період осмислення матеріалу, на чому Євген Михайлович наголошує на стор. 11 монографії.

П’ять розділів монографії послідовно розкривають загальні особливості жанрової системи сучасної драматургії, їх літературознавчу рефлексію та авторські жанротворчі інтенції, структурні, композиційні, родо-видові й текстуальні ознаки сучасної драматургії, форми трансформаційної взаємодії її жанрів (еволюція, конверсія, конвергенція, дифузія), модифікації архаїчних жанрів у новітній драматургії, а також характеристики і параметри сучасної “драматургії обробок”.

Власну дослідницьку класифікацію Є.М.Васильєв презентує трьома рівнями жанрових груп, які, на його глибоке переконання, є цілісною типологією і визначають жанрову систему драматургії на межі ХХ–ХХІ ст.:

1. Жанрові трансформації: сучасні форми як традиційних чистих жанрів (трагедія, комедія, драма), так і поширених у драматургії минулого жанрів-гібридів (трагікомедія, трагіфарс);

2. Жанрові модифікації: видозміни архаїчних жанрів драматургії, відроджених у сучасній жанровій динаміці драми (містерія, міраклъ, мораліте, фарс, комедія дель арте), що на тривалий час (подекуди на кілька століть) «випали» з історії театрального мистецтва;

3. Жанрові новації: найсучасніші жанрові форми, які оформились у драматургії лише на межі ХХ–ХХІ ст. (драма-сиквел, драма-приквел, драма-римейк, драма-ремікс, драма-сайдквел, драма-кросовер).

Усі сегменти авторської класифікації ілюструються конкретними драматургічними практиками: у тлумаченні текстів п'єс віртуозна філологічна кваліфікація Євгена Михайловича демонструється доволі вправно і професійно. Інколи виникає бажання полемізувати з деякими інтерпретаціями, проте дослідницька оптика – це безсумнівна преференція дисертанта, і скоріш за все у таких випадках самі тексти наділені потенціалом для множинності інтерпретацій або навіть конфлікту інтерпретацій.

Наприклад, якщо говорити про модифікації архаїчних жанрів у сучасній драматургії (розділ 4), то частина ілюстративного матеріалу є відносно довільним тлумаченням, скажімо, відголосків жанру містерії: ми скоріше маємо ситуацію, коли жанровий код у процесі літературного розвитку втратив структуру, а окремі його елементи, подеколи другорядні, лишаються нечітко впізнаваними і можуть бути ідентифіковані і в інших жанрових площинах – як самостійні жанри, гібридні чи авторські жанрові утворення або навіть жанрова травестія.

Найбільше запитань викликає 5 розділ. Так, чи має сучасна українська драматургія тексти, які б ілюстрували універсальний характер запропонованої у цьому розділі жанрової класифікації сучасної драми обробок (сиквел, приквел, римейк, ремікс, сайдквел, кросовер)?

Занадто широкою видається і назва розділу – “Жанрові новації в драматургії зламу ХХ-ХХІ ст.”, адже йдеться в ньому про досить локальні типи драматургічних текстів, якими жанрові новації далеко не обмежуються (не можна і так звану “драматургію обробок” глобалізувати до “драматургії зламу ХХ-ХХІ ст.”). Та й жанрові новації драматургії та жанрові новації драматургії обробок – це

далеко не одне й те саме. Розумію, що тут “новації” використано як узуальний літературознавчий термін, проте семантика поняття все одно значно ширша, а терміни мають бути вельми конкретними. Можливо, це стосується й інших класифікаційних дефініцій, бо, за великим рахунком, “трансформації”, “модифікації” та “новації” у певних контекстах можуть сприйматися як синоніми, що утруднює мнемотичні та аналітичні параметри класифікації, розмиваючи її структурні характеристики.

Разом з тим варто визнати, що монографія Є.М.Васильєва “Сучасна драматургія: жанрові трансформації, модифікації, новації” – це самостійна новаторська праця, в якій на широкому фактичному та теоретичному матеріалі здійснено комплексне генологічне дослідження сучасної драматургії, у сучасну драмологію запропоновано низку термінологічних уточнень, очевидна відповідність усім нормативним вимогам. Отже, дисертація (монографія) виконана на належному науковому рівні та відповідає вимогам до докторських дисертацій (монографій), сформульованим у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами). Солідна апробація, методологічна вправність, амбітні висновки та яскрава філологічна ерудиція дисертанта засвідчують, що перед нами сформований доктор наук і впевнений теоретик літератури, що вповні вартує на присудження пошукуваного наукового ступеня.

Доктор філологічних наук, професор,
проректор з науково-методичної,
соціально-гуманітарної роботи та лідерства
Київського університету
імені Бориса Грінченка

О.Є.Бондарева

16.05.2018 р.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС

Бондарева О.Є.

(підпис)
О.Є.Бондарева
(підпис)
Анастасовська В.